

Tuukka Suhonen

**BANGLADESHIN VAATEALAN ONGELMAT POSTMODERNIN LIIKE-ELÄMÄN
ETIIKAN NÄKÖKULMASTA**

Kandidaatintutkielma
Kauppatieteiden kandidaatin koulutusohjelma
Toukokuu / 2022

1	JOHDANTO	4
1.1	Johdatus aiheeseen.....	4
1.2	Tutkimuksen tarkoitus, tavoitteet ja tutkimusongelma	4
1.3	Tutkimusrakenne ja tutkimusmenetelmät.....	5
2	POSTMODERNI LIIKE-ELÄMÄN ETIIKKA	6
2.1	Postmodernin ja modernin ajattelun perustaa	6
2.2	Postmodernin ja modernin etiikan piirteistä.....	7
2.3	Baumanin postmoderniajattelu	9
2.4	Baumanin ajatukset sosiaalisista järjestelmistä	11
2.4.1	Ajatus etäisyyden luomisesta (denial of proximity)	12
2.4.2	Toisen ‘kasvojen hälvettäminen’ (effacing of face).....	14
2.4.3	Ihmisten kohtelemisen piirteinä (reducing people to traits)	14
3	BANGLADESHIN VALMIKSI VALMISTETTUIEN VAATTEIDEN ALA	16
3.1	Bangladeshin vaateliiketoiminnan taustatietoja	16
3.2	Bangladeshin vaatealan ongelmat.....	18
4	ANALYYSI PIKAMUOTIALAN ONGELMISTA BANGLADESHISSA POSTMODERNIN ETIIKAN NÄKÖKULMASTA	21
4.1	Yleistä postmodernin ajattelun analyysiä	21
4.2	Etäisyys.....	22
4.3	Piirteisiin pelkistäminen	24
4.4	Kasvojen hälvettäminen.....	25
5	YHTEENVETO	27
	LÄHTEET:	28

SISÄLLYS

TAULUKKO

Taulukko 1. Bangladeshin RMG-alan osuus kokonaisviennistä	17
---	----

1 JOHDANTO

1.1 Johdatus aiheeseen

Nykyisessä kauppatieteellisessä tutkimuksessa suuri painoarvo on edelleen liiketoiminnan kaupallisissa aspekteissa kuten aiheissa, kuinka pumpata osakkeen arvoa ylöspäin ja paisuttaa liikevoittoa. Esimerkiksi oman kokemukseni pohjalta omilla kandidaatin tutkintoni kurseissa mieleeni tulee ainoastaan yksi kurssi, joka suoraan käsitteli kestävästä liiketoimintaa ja liiketoiminnan eettisiä aspekteja. Muutkin kurssit saattoivat hieman sivuta aihetta kuitenkin hyvin vähäisessä määrin. Mielestäni tämä on kummallista ottaen huomioon, mitä muilla aloilla on tutkittu ja todettu kestävästä kehityksen saralla esimerkiksi ilmastonmuutokseen liittyen. Vastuullinen ja kestävä liiketoiminnan tutkiminen ja tarkastelu on kyllä aloitettu jo kauppatieteellisessä tutkimuksessa, mutta mielestäni se jää perinteisten kaupallisten aihealueiden varjoon kuten aiemmin mainittujen esimerkkien. Tutkielmallani haluan osaltani vahvistaa jo aloitettua liikettä keskustelun painopisteen siirtämistä suuremmissa määrin kauppatieteellisessä tiedeyhteisössä kestävästä liiketoiminnan tarkasteluun.

Tarkastelen tutkielmassani Bangladeshin valmiiksi valmistettujen vaatteiden liiketoimintaa. Bangladeshissa valmiiksi valmistettujen vaatteiden ala on todella suuri kooltaan. Se työllistää paljon ihmisiä sekä muodostaa suuren osan Bangladeshin viennistä. Alalla on kuitenkin paljon ongelmia kuten huonot työolosuhteet, korruptio sekä alhaiset palkat. Tutkimuksessani nostan esille Bangladeshin vaatealasta tunnistettavia ongelmakohtia postmodernin etiikan ajatusten mukaan. Tulen keskittymään erityisesti Baumanin ajatuksiin.

1.2 Tutkimuksen tarkoitus, tavoitteet ja tutkimusongelma

Tutkimuksen tavoitteena on herättää keskustelua Bangladeshin vaatealan sekä modernin kansainvälisen liiketoiminnan järjestelyiden eettisyydestä yleisesti. Tutkimus pyrkii tarkastelemaan kriittisesti Bangladeshin vaatealan liiketoimintaa erityisesti kolmen olennaisen sidosryhmän näkökulmasta: ostajien, tehtaiden omistajien ja työntekijöiden. Tutkimuksessani vastaan seuraavaan kysymykseen:

- Mitkä ovat Bangladeshin vaatealan ongelmakohdat postmodernin etiikan näkökulmasta?

1.3 Tutkimusrakenne ja tutkimusmenetelmät

Tutkimuksen luvussa kaksi esittelen postmodernin etiikan ajatuksia yleisesti ja pohjustan teoreettisen viitekehyksen analyysiä varten. Lisäksi keskityn Baumanin ajatuksiin tarkemmin ja esittelen hänen ajatuksiaan modernin etiikan heikkouksista. Kolmannessa luvussa esittelen Bangladeshin vaatealan historiaa sekä nykyistä tilannetta. Nostan esille ongelmakohtia, mitkä alaa leimaavat. Neljännessä luvussa yhdistän toisen ja kolmannen luvun aihealueet ja analysoin Bangladeshin vaatealan eettisiä аспекteja postmodernin etiikan ja erityisesti Baumanin ajatusten pohjalta. Viidennessä luvussa teen yhteenvedon tutkimuksesta kokonaisuudessaan.

Tutkimus toteutetaan kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Metodi sopii aiheeseeni hyvin, koska tarkoituksena on muodostaa laajakuva aiheesta. (Salminen, 2011) Päälähteenä toimii Baumanin kirja *Postmodern Ethics*, 1993. Käytän lisäksi eri tietokannoista aiheeseen liittyviä tieteellisiä artikkeleita sekä tieteellistä kirjallisuutta. Tietokantoina käytän lähinnä EBSCO-tietokantaa, mutta lisäksi ProQuestia ja Google Scholaria. Lähteistä kerään tietoa ja ajatuksia aiheeseeni liittyen, jota tulkiten ja nostan omia ajatuksiani niiden pohjalta. Esitän lopuksi oman tutkimukseni heikkouksia sekä ideoita jatkotutkimustyötä varten.

2 POSTMODERNI LIIKE-ELÄMÄN ETIIKKA

2.1 Postmodernin ja modernin ajattelun perustaa

Seuraavaksi avaan ja pohjustan hieman, mitä postmoderni ajattelu on suhteessa moderniin vastapariinsa. Postmodernilla ajattelulla tarkoitan aiheiden tarkastelemista perustuen ajatukset ja argumentit postmodernin ajattelun tyypillisten elementtien mukaisesti, mitkä käyn läpi tässä kappaleessa.

Ensiksi on hyvä hieman pohjustaa mitkä ajatukset perustavat moderniutta, sillä postmoderni ajattelu on kehittynyt modernin vastaparin pohjalta. Yuthas ja Dillard artikkelissaan (1999) tunnistavat kaksi moderniuden perustavalaatuista sääntöä. Ensimmäinen on ajatus kyvystä erottaa materia ajatuksesta sekä järkeilystä. Tästä seuraa se, että maailmaa voidaan ymmärtää sekä kuvata erilaisin mallein. Tämän ajatteluketjun pohjalta voidaan johtaa ajatus siitä, että ihminen kykenee ajattelemaan objektiivisesti irrallaan kulttuurisista ja historiallisista vaikutuksista. Tiedon ajatellaan refleктоivan ympärillä olevaa reaalista maailmaa, mutta samaan aikaan olevan itsenäistä ja erillään siitä. Toinen moderniuden sääntö, josta Yuthas ja Dillard kirjoittavat on kyseenalaistamaton ja epäkriittinen luottaminen järkeen ja rationaalisuuteen. Heidän mukaansa näiden kahden säännön pohjalta kumpuaa moderniuden kehitys yleistettävälle lainalaisuuksille ja teorioille, joita voidaan soveltaa ajasta ja kontekstista riippumatta. (Yuthas & Dillard, 1999) Modernissa ajattelussa ajatellaan ihmisen siis kykenevän jättämään omat subjektiiviset ajatuksensa ja kokemuksensa pois ja kykenevänsä järkeistämään sekä mallintamaan maailmaa tämän pohjalta.

Yuthaksen ja Dillardin mukaan postmoderni ajattelu ei hyväksy näitä kahta moderniuden lainalaisuutta. Postmodernissa ajattelussa otetaan yksilön subjektiivinen vaikutus huomioon ajattelussa ja teorioiden muodostamisessa. Tästä seuraa se, että postmodernin ajattelun mukaan maailmaa ei voi tulkita ja kuvastaa objektiivisesti. Ihmisen subjektiivisen tulkinta vaikuttaa teorioiden muodostumiseen vääjäämättä. Esimerkiksi tieteilijä ei postmodernin ajattelun mukaan ole kykenevä todellisuudessa erottamaan teoriastaan kaikkea häneen ja hänen ajatuksiinsa vaikuttavia elementtejä

kuten tiedeyhteisöä, jota hän on osana eikä hänen arvojaan tai hänen ympärillään olevan sosiaalisen järjestelmän arvoja. (Yuthas & Dillard, 1999)

2.2 Postmodernin ja modernin etiikan piirteistä

Aiemmassa kappaleessa pohjustin postmodernin ja modernin ajattelun tyypillisiä piirteitä. Seuraavaksi keskityn tarkemmin postmodernin sekä modernin etiikan ajatuksiin ja elementteihin.

Etiikka tutkii hyvän ja pahan, oikean ja väärän konsepteja. On tärkeää ymmärtää, että postmodernin etiikan ei pyri eri tavoitteisiin modernin etiikan kanssa. Päinvastoin tavoitteet ovat edelleen samat, sillä nykyiset ongelmat ovat edelleen samat, mihin modernin etiikan teoriat pyrkivät vastaamaan aikaisemmin. Edelleen etiikan ongelmat koskevat aiheita kuten ihmisoikeudet ja epätasa-arvo. Postmodernin etiikan tulisi keskittyä enemmänkin tapoihin, miten näihin ongelmiin vastataan. (Bauman 1995, s.4)

”I suggest that the novelty of the postmodern approach to ethics consists first and foremost not in the abandoning of characteristically modern moral concerns, but in the rejection of the typically modern ways of going about its moral problems (that is, responding to moral challenges with coercive normative regulation in political practice, and the philosophical search for absolutes, universals and foundations in theory.” (Bauman 1995, s.4)

Gustafson artikkelissaan toteaa kuinka postmodernin etiikan ei ole pyrkimys olla eettisyyttä vastaan itsessään vaan enemmänkin kriittinen modernin etiikan teoreettisen lähestymistavan eettisyyden perustan saavuttamiselle. (Gustafson 2000)

Perinteiset modernit lähestymistavat pyrkivät pohjustamaan eettisyyden säännöillä ja normeilla. Näitä modernin etiikan lähestymistapoja kutsutaan normatiiviseksi etiikaksi. Normatiivisen etiikan mukaan moraalisesti toiminen tarkoittaa tilanteesta riippumatta sääntöjen noudattamista. Modernin etiikan normatiivisia lähestymistapoja ovat esimerkiksi velvollisuusetiikka ja seurausetiikka. Velvollisuusetiikan eräs

tunnetuimmista ajattelijoista on Immanuel Kant. Kantin velvollisuusetiikan perustuu ajatukseen oikeudenmukaisuudesta, oikeuksista ja velvollisuuksista. Yksilön tekoa arvioidaan tekona itsessään. Toisin sanoin teko voi velvollisuusetiikan mukaan olla moraalinen ja oikea, vaikka sen seuraus ei olisi hyvä. Seurausetiikan mukaan nimenomaan lopputulemaan tulisi kiinnittää huomiota. Teko on oikea ja hyvä, mikäli lopputulema on. Tästä seuraa se, että teko voi itsessään olla paha, mutta lopputuleman ollessa hyvä itseisarvoltaan paha teko on oikeutettu ja moraalinen.

Modernin etiikan eri lähestymistapoja yhdistää niiden pyrkimys modernin ajattelun mukaan järkeistää maailmaa perustuen päättelyketju rationaalisuuteen ja objektiivisuuteen. Postmoderni etiikka on tätä järkeilyä vastaan, koska moderni ajattelu ei ota huomioon subjektiivisia аспекteja, minkä voi argumentoida olevan modernin ajattelun yksi heikkouksia.

Postmoderni etiikka ei pyri luomaan perustaa, mihin yksilö voisi tilanteesta riippumatta tukeutua samalla tavalla kuten modernin etiikan lähestymistavat. Postmoderni etiikka tukeutuukin sääntöjen sijaan narratiiveihin ja analogioihin. Lähimpänä moderneista lähestymistavoista postmoderni etiikka on hyve-etiikkaa, jossa eettinen pohja perustuu hyveisiin.

Lisäksi artikkelissaan Gustafson kirjoittaa kuinka postmodernin etiikan rooli ei olekaan luoda perustaa, vaan sen sijaan ensisijaisesti esittää kysymyksiä, minkä pohjalta voitaisiin luoda strategia uudelle teorialle. (Gustafson 2000) Tämän pohjalta postmoderni etiikka on luonteeltaan parempi herättämään kysymyksiä ja ongelmakohtia kuin vastaamaan niihin. Mielestäni postmodernin ajattelun opit ovat ikään kuin rakentavaa kritiikkiä vallalla olevista järjestelyistä ilman suoraviivaisia ratkaisuehdotuksia, mitkä auttavat tunnistamaan nämä ongelmakohdat ja antamaan suuntaa niiden ratkaisuille. Tämän taipumuksensa takia olla kritisoiva aiempia teorioita ja järjestelyitä kohtaan ilman ratkaisuehdotuksia postmodernia etiikkaa kritisoidaankin siitä, että se kaatuu nihilismiin sekä skeptisismiin.

Postmoderni liike-elämän etiikka tarkoittaa eettisten aiheiden tarkastelua postmodernin ajattelun näkökulmasta sekä soveltava etiikan osalta liike-elämän kontekstissa.

2.3 Baumanin postmoderniajattelu

Tarkastelen tutkielmassani Bangladeshin valmiiksi valmistettujen vaatteiden alan eettisiä аспектеja tarkemmin Zygmunt Baumanin postmodernin etiikan ajatuksiin tukeutuen. Tämän takia seuraavassa kappaleessa pohjustan teoreettisen viitekehyksen keskeisimmistä Baumanin ajatuksista tutkielmani aiheeseen liittyen.

Baumanin postmodernin ajattelun perustana toimii jotain, mitä hän kutsuu ”moraaliksi impulsiksi” (moral impulse). Yuthas ja Dillard kuvailevat mielestäni hyvin tekstissään Baumanin ajatusten pohjalta moraalialia impulsia ja sen luonnetta:

”Moral impulse is by nature asymmetrical. One’s actions toward the Other are akin to gifts, for which there is no expectation of rewards, be they environmental responses or personal gratitude.” (Yuthas & Dillard 1999, s. 37)

Moraalinen impulssi on ikään kuin ihmisen taipumus pyyteettömiin hyviin tekoihin toista kohtaan. Täten voi vetää johtopäätöksen, että Baumanin postmodernin ajattelun taustalla on oletus siitä, että ihminen on taipuvainen altruismiin. Tämän voi huomata myös Baumanin ajatuksessa moraalista vastuusta (moral responsibility). Bauman ajattelee, että moraalisuus ei tarvitse syytä eikä sääntöjä. Tämä tekee merkitsevän eron hänen ajatustensa ja perinteisten modernien ajatusten välille, jossa tukeudutaan nimenomaan sääntöihin. (Yuthas & Dillard 1999) Bowringin mukaan Bauman ajattelee, että ihminen luonnostaan kykenee kertomaan eron hyvän ja pahan välillä. Yhteiskunta sen sijaan pyrkii hänen manipuloimaan ja muokkaamaan tai hiljentämään tätä kykyä omalla tavallaan (F. Bowring, 2011) Mielestäni tästä voi johtaa tulkinnan, että Baumanin mukaan ihmiselle moraalisuus tulee ensisijaisesti luonnostaan ja sisältä päin, ei niinkään ympäristöltä. Ympäristö kuitenkin vaikuttaa tähän moraalisuuteen. Bauman perustelee ihmisten taipuvuutta moraaliseen kyvykkyyteen empiirisellä huomiolla siitä, kuinka ihmiset pystyvät muodostamaan yhteiskuntia sekä kaikista todennäköisyyksistä huolimatta selviämään maailmassa. (Bauman 1993, s. 32)

Mielestäni moderniajattelu ei ajattele ihmisen luonteesta yhtä paljon hyvää kuin Bauman hänen postmodernissa ajattelussaan. Esimerkiksi Adam Smithin perinteisessä näkymättömän käden teoriassa vastuu yhteisen hyvän luomisesta on yhteisöllä.

Säännöt ja lait asettavat eettisen pohjan käytännössä tässä järjestelmässä, jonka myötä ihminen toimiessaan näiden sääntöjen ja lakien puitteissa tulee omaa etuaan tavoitellessaan ikään kuin huomaamatta ajamaan yhteisönkin etua. Smithin teorian kannattajat argumentoivatkin, että näin saavutetaan paras mahdollinen yhteisön hyöty. Samanlainen ajatus sisältyy Milton Friedman hyvin tunnettuun osakkeenomistaja teoriaan (shareholder theory), minkä mukaan liiketoimintojen sosiaalinen vastuu yhteiskunnassa on tuottaa voittoa. Friedman argumentoi, että täten saavutetaan paras mahdollinen hyöty yhteisön kannalta. Bauman argumentoikin, että juuri tämänkaltaiset modernin ajattelun yhteiskunnan järjestelmät kuten Smithin ja Friedmanin teorioissa hiljentävät yksilön moraalisen impulssin ja aiheuttavat täten itsessään epämoraalisuutta.

Baumanin moraalisen impulssin käsitteeseen linkittyy olennaisesti ajatus toisesta. Postmodernin etiikan ja sosiaalitieteiden kirjallisuudessa ajatukseen viitataan termillä ”Otherness”. Yuthaksen ja Dillardin kuvauksessa Baumanin moraalista impulssista sisältyy ajatus toisesta (Other). Moraalinen impulssin kohteena on täten toinen. Kun Yuthas ja Dillard kuvailevat moraalisen impulssin luonnetta symmetriseksi, mielestäni he tarkoittavat sitä, kuinka impulssi toimii molemmilta osapuolilta toista kohtaan. Minulle muut ihmiset ovat toisia (Others), mutta samaan aikaan muiden ihmisten näkökulmasta minä olen se toinen heille. Ajatus moraalista impulssista sekä toisesta perustavat Baumanin postmodernin etiikan ajatuksia. Baumanin ajattelussa toinen (Other) on siis moraalinen subjekti, johon ihmisen toiminta vaikuttaa joko positiivisesti tai negatiivisesti. (Chatterjee et al., 2009)

Ajatus toisesta postmodernissa etiikassa ei ole yksistään Baumanin. Monet muutkin tieteilijät ja filosofit ovat käyttäneet käsitettä ja konseptia toisesta omissa teorioissaan. Esimerkiksi Emmanuel Levinas on myös tunnettu omasta postmodernista ajattelustaan. Hän kirjoittaa loputtomasta vastuusta (infinite responsibility) toista kohtaan. Levinasin ajatus moraalista impulssista on myös suhteessa toiseen. Levinasin mukaan toisen ihmisen kohtaaminen ikään kuin aktivoit moraalisen vastuun, mitä ihminen kokee toista kohtaan. (Levinas, 1991)

Baumanin ajatusten mukaan moraalisuus on perustavalaatuisesti henkilökohtainen asia, mikä on tietysti modernia käsitystä vastaan. (Yuthas & Dillard 1999/Bauman

1993) Modernin etiikan tunnuspiirteitä ovat universaalisuus ja fundamentalismi. Tavoite luoda yleismaallisia sääntöjä moraalin pohjaksi, mitkä kaikissa tilanteissa ajasta ja paikasta riippumatta. Bauman argumentoi, että moraalit eivät ole yleismaallistettavissa (universalizable). Hänen mukaansa moderni ajattelu ja modernius pyrki yleismaallistamaan ja pohjustamaan moraalin, koska vallalla oli useita eri käsityksiä ja uskoja, siitä mitä moraalit ovat. Tämä johti hänen mukaansa heteronomiaan, ulkoa sanelluille etiikan säännöille. Baumanin mukaan tämä yritys yleismaallistaa moraalit johtaa moraalin impulssin hiljentämiseen. Toisin sanoen modernin etiikan yritys luoda säännöllä pohja moraalisuudella aiheuttaakin osaltaan epämoraalisuutta. (Bauman 1993, s. 12).

Baumanin ajatus henkilökohtaisesta moraalisuudesta yhteiskunnallisen sijaan johtaa ajatus universaalien sääntöjen hylkäämisestä moraalisuudesta pohjana. Tästä seuraa, että epävarmuuden sietäminen jää yksilön harteille. Yksilön elämän yhteiskunnassa voi ajatella olevan yksinkertaisempaa ja helpompaa modernin etiikan näkemyksen mukaan, koska yksilön ei tarvitse tehdä valintoja, sillä yhteiskunta ikään kuin tekee ne yksilön puolesta. (Yuthas & Dillard 1999) Gustafson kirjoittaa artikkelissaan (2000) kuinka postmoderni kritiikki modernia teoriaa kohtaan koskeekin yleensä modernin etiikan pyrkimystä määrittää vastualueet, mikä usein onkin todellisuudessa pyrkimystä rajoittaa vastualueita. (Gustafson 2000) Bauman kirjoittaa myös postmodernin ajattelun pyrkivän riisumaan modernin ajattelun esteettisyyksistä. (Bauman 1993) Mielestäni Gustafsonin ajatus modernin teorian vastuun rajoituspyrkimyksistä on juuri näitä esteettisyyksiä, mistä Bauman kirjoittaa.

2.4 Baumanin ajatukset sosiaalisista järjestelmistä

Seuraavaksi tarkastelen lähempää Baumanin postmodernin ajattelua syvemmin. Baumanin ajatuksiin sosiaalisten järjestelmien luonteesta ja toimintatavoista viitataan todella paljon postmodernin etiikan liittyvässä tieteellisessä keskustelussa ja kirjallisuudessa. Bauman argumentoi teoksessaan ”Postmodern ethics”, että jokainen sosiaalinen organisaatio sisältää moraalista impulssia hiljentäviä järjestelyitä. Tämä on melko helppo ymmärtää, kun Bauman kuvailee moraalit impulssia luonteeltaan

sääntöjä purkavaksi sekä häiritseväksi. Sosiaaliset organisaatiot perustuvat sääntöihin ja lakeihin, joten luonnollisesti moraalinen impulssi tavallaan aiheuttaa kitkaa sosiaalisten organisaatioiden tavoittelemaan status quo -tilanteeseen. (Bauman 1993)

Bauman tunnistaakin kolme erilaista järjestelyä sosiaalisissa organisaatioissa, mitkä pyrkivät hiljentämään moraalista impulssia. Hän toteaa kirjassaan, että sosiaaliset organisaatiot eivät näiden järjestelyjen kautta kuitenkaan suorastaan kannata epämoraalisuutta. Ne eivät kuitenkaan kannata moraalisuutta eivätkä hyvääkään sen enempää. Keskityn jokaiseen tarkemmin, koska nämä järjestelyt tulevat olemaan olennaisia analyysin kannalta myöhemmin.

2.4.1 Ajatus etäisyyden luomisesta (denial of proximity)

Bauman kirjoittaa tekstissään etäisyyden luomisesta toimijan ”actor” ja kärsijän ”suffor” välille. Hän argumentoi, että sosiaaliset organisaatiot pyrkivät luomaan etäisyyttä näiden kahden toiminnan eri puolten välille. (Bauman 1993) Mielestäni Bauman lähestyy aihetta negatiivisesta näkökulmasta, sillä hän käyttää vastapareina toimijaa sekä kärsijää. Toiminnan toinen osapuoli ei automaattisesti ole kärsijän asemassa riippuen tietysti toiminnan luonteesta, mutta Baumanin linjaus on kuitenkin toisaalta ihan ymmärrettävää relevanttiuden takia. Hänen ajatuksensa käsittelevät täten tilannetta, joissa on toimija sekä kärsijä, eikä toimija sekä toiminnan myötä hyötyvä.

Moraali on Baumanin mukaan automaattinen vastuu toista henkilöä kohtaa, mikä ilmenee läheisyyden takia. Tästä seuraa, että etäisyys toiminnan osapuolten välillä voi johtaa epämoraaliseen tekoon. (Bauman 1990) Tämä etäisyys toimijan ja kärsijän välillä aiheuttaa Baumanin mukaan moraalisen impulssin hiljentämisen, mikä johtaa epämoraalisuuteen. (Bauman 1993) Hatami, Firoozi ja Puhakka hyvin yksinkertaisesti muotoilevat artikkelissaan 2018 Baumanin ajatuksen toisin sanoin: ihmiset, jotka ovat toisessa päädyssä toimintaa ovat toimijan moraalisen impulssin ulottumattomissa. (Hatami et al. 2018) Ihmisellä on luontaisesti taipumus vastata moraaliseen impulssiinsa, mutta etäisyys toimijan ja kärsijän välillä onnistuu hiljentämään ihmisen moraalisen impulssin vastaamisen. (Bauman 1993)

Bauman nostaakin esiin huolen, kuinka yhteiskunnassa, jossa läheisyys on korvattu etäisyydellä, toiminnot voivat vaikuttaa kauas sekä maantieteellisesti että ajallisesti. (Bauman 1993, Hatami et al., 2018) Tämä on mielestäni melko helppo tunnistaa jo nykyisessä globaalissa maailmassa ja liiketoiminnassa. Esimerkiksi on helppo tunnistaa etäisyyden aiheuttamia ongelmia Niger River Delta tapauksessa, jossa Shell:n öljyporaukset ovat aiheuttaneet saasteongelmia paikallisille. Öljyporaukset ovat saastuttaneet ympäristöä ja vaikeuttaneet elämää paikallisille monella tapaa, kuten esimerkiksi paikallisten pääelinkeinoa kalastamista hankaloittamalla. Hatami, Firoozi ja Puhakka kirjoittavat tekstissään Baumanin ajatusten pohjalta, kuinka liiketoiminnassa kansainvälisyyden tulisi tuoda lisää läheisyyttä etäisyyden sijaan. (Hatami et al., 2018) Nykyisessä tilanteessa on mielestäni hankala argumentoida sen puolesta, että kansainvälinen liiketoiminta toisi läheisyyttä etäisyyden sijaan.

Yuthas & Dillard kirjoittavat artikkelissaan siitä, miten heidän mukaansa valta koostuu ongelmien hiljentämisestä. Heidän mukaansa ongelma syntyy vasta, kun se tunnistetaan ja noteerataan. He argumentoivat, että valtaa onkin hiljentää ongelmat, jotta ne ihmiset keneen koemme moraalista vastuuta eivät tunnistaisi niitä. Lisäksi he kirjoittavat kuinka liiketoiminta kontekstissa monet yritysten johtotason henkilöt eivät syystä tai toisesta saa tai voi tunnistaa näitä moraalisia ongelmia. (Yuthas & Dillard 1999, s. 38) Mielestäni ajatuksen voi yhdistää Baumanin ajatukseen etäisyydestä, joka sisältyy sosiaalisiin organisaatioihin. Syy Yuthaksen & Dillardin johtotason henkilöiden moraalisen ongelman taustalla voi ajatella osittain olevan Baumanin kirjoittama sosiaalisten organisaatioiden luonne hiljentää moraalista impulsseja luomalla etäisyyttä kahden toiminnan eri päiden välillä. Johtotason henkilö on tässä tilanteessa toimija ja kärsijän asemassa on kuka tahansa liiketoiminnan toimesta kärsivä. Sosiaalisen organisaation (tässä tapauksessa yrityksen) tavat luoda etäisyyttä johtotason henkilön ja kärsijän välille pyrkii tavallaan pitämään johtotason henkilön pimennossa, jotta hän ei kokisi moraalista vastuuta kärsijää kohtaan.

2.4.2 Toisen "kasvojen hälvettäminen" (effacing of face)

Seuraava Baumanin ajatus sosiaalisten organisaatioiden järjestelystä, joka osaltaan aiheuttaa moraalisen impulssin hiljentämistä on jotain, mikä karkeasti kääntyy "kasvojen hälvettämiseksi" (effacement of face). Bauman kirjoittaa joidenkin toisten poissulkemisesta moraalisen vastuun objekteista. Toisin sanoen Bauman tarkoittaa toisen ihmisen epäinhimillistämistä. Toinen pyritään näkemään jonakin muuna kuin ihmisenä, johon moraalinen impulssi luonnostaan vastaisi. (Bauman 1993, s. 125)

Hatami, Firoozi ja Puhakka mukaan Bauman ajattelee, että moraalisuus alkaa kasvojen käytävästä kohtaamisesta. Heidän mukaansa toiset eivät ole kasvottomia koneita, joten ihmisen ollakseen moraalinen ja käyttäytyäkseen eettisesti kasvojen täytyy vaikuttaa moraalisen vastuuseen. (Hatami, et al., 2018)

Yuthas ja Dillard tunnistavat myös kasvojen tärkeyden artikkelissaan. He tarkastelevat kuinka eri sidosryhmien mielipiteet saataisiin otettua huomioon päätöksenteossa ja toteavat, kuinka olisi ideaalia, että sidosryhmien komitea tapaisi nimenomaan kasvojen. Heidän mukaansa täten sidosryhmät tulisivat kohdattuina ihmisinä eikä kasvottomina kokonaisuuksina. Tästä voi heidän mielestään auttaa siinä, että sidosryhmät eivät kokisi, että heidän mielipiteensä otetaan vastaan yhtenä ja samana. (Yuthas & Dillard 1999 s.44)

2.4.3 Ihmisten kohtelevminen piirteinä (reducing people to traits)

Viimeinen Baumanin kolmesta organisaatioiden moraalisen impulssin hiljentävistä järjestelyistä on ihmisten kohtelevminen ja näkeminen piirteinä. Hänen mukaansa tämä järjestely tuhoaa toiminnan objektin (aiemmin käytin käsitettä kärsijä) olemisen moraalisen subjektina. Toiminnan objekti jaetaan piirteisiin ja attribuutteihin, joita ei voi yhdistää moraaliseen subjektiiin. Kun toiminnan objektia ei enää mielletä moraalisen subjektina, ei toimijalla (actor) ikään kuin ole enää moraalista vastuuta objektia kohtaan. (Bauman 1993)

Kumar ja Mitchell kirjoittavat, että tämä Baumanin kolmas järjestely voi saada ylemmän tason johtohenkilöt olettamaan alistumista alemmilla organisaatio hierarkian

tasoilta. (Kumar & Mitchell 2004, s. 134) Toisin sanoin tässä tapauksessa johtohenkilöt näkevät tässä tilanteessa alemman tason henkilöt piirteinä, mitkä he yhdistävät alempaan tasoon. Täten he kohtelevat heitä sen mukaan sen sijaan, että he näkisivät alemman tason henkilöt inhimillisesti tasavertaisina moraalisisina subjekteina.

3 BANGLADESHIN VALMIIKSI VALMISTETTUJEN VAATTEIDEN ALA

Seuraavassa luvussa käsitelen Bangladeshin valmiiksi valmistettujen vaatteiden alaa, sen nykyistä tilannetta sekä sen ongelmakohtia yleisesti.

Nykyisessä globaalissa kontekstissa liiketoiminnassa olennainen ja merkittävä ilmiö on suhteellinen etu, minkä seurauksena yritykset ovat siirtäneet erityisesti alkupään sekä raaka-aineiden tuotantoon halvempiin maihin. Ilmiö on osaltaan mahdollistanut nykyisen pikamuoti liiketoiminnan, joka pitkälti perustuu mataliin tuotantokustannuksiin. Tuotteet eivät ole kovin kestäviä, mikä vain lisää kuluttamisen tarvetta sekä kasvattaa pikamuotiyritysten voittoa. Liiketoiminta ei ole kestävä kehityksen mukaista melkein milläkään kestävä kehityksen kolmella kategoriolla (ekologinen, taloudellinen sekä sosiaalinen ja kulttuurillinen kestävyys), mutta erityisesti ekologisen ja sosiaalisen kestävyden kannalta liiketoiminta on todella rasittavaa. Pikamuotiketjujen vaatteet usein valmistetaan globaalissa etelässä ja esimerkiksi Bangladeshissa.

3.1 Bangladeshin vaateliiketoiminnan taustatietoja

Bangladesh on maailman toiseksi suurin valmiiden vaatteiden tuottaja ja viejä Kiinan jälkeen. Bangladeshin suosio perustuu edullisiin tuotantokustannuksiin. Bangladesh tarjoaa loistavan ratkaisun vaatteiden tuotannon kannalta globaalien pohjoisten suurille pikamuotiketjuille, jotka pyrkivät tuottamaan trendikkäitä vaatteita nopeasti ja halvalla. Globaalissa pohjoisessa vaatteiden tuottaminen on suhteessa melko kallista, joten vaatteiden tuottaminen kehittyvissä maissa on yrityksille houkutteleva vaihtoehto. Vaatteiden vienti on todella suuri osa Bangladeshin viennistä kokonaisuudessaan. Alla oleva kuvio havainnollistaa hyvin, kuinka vaatteiden vienti edelleen kasvattaa osuuttaan Bangladeshin kokonaisviennistä. (Mausumi & Rahman, 2018)

Vuosi	Bangladeshin valmiiksi valmistettujen vaatteiden alan vienti US \$, miljoonaa	Bangladeshin kokonaisvienti US \$, miljoonaa	Vaatealan osuus kokonaiviennistä %
2012-13	21515,73	27027,36	79,61
2013-14	24491,88	30186,62	81,13
2014-25	25491,4	31208,94	81,68
2015-16	28094,12	34241,82	82,05

Data Source: BGMEA Website

Taulukko 1. Bangladeshin RMG-alan osuus kokonaiviennistä (RMG, ready-made garment)

Maailmanlaajuinen kauppa näyttäisi pintapuoleisesti olevan kaikille hyödyllistä suhteellisen edun teoriaan peilaten. Globaalin pohjoisen kehittyvien talouksien kuluttajat saavat edullisia vaatteita, jälleenmyyjät ja vaatealan yritykset kasvattavat liiketoimintaansa ja voittoa sekä kehittyvissä maissa köyhyydessä elävät, erityisesti naiset, saavat uusia mahdollisuuksia tehdä elantonsa työskentelemässä vaatealalla. Kuitenkin lähempää katsottuna liiketoiminta ei ole ihan näin hohtokasta kaikille osapuolille. Esimerkiksi Rana Plazan onnettomuus havainnollistaa hyvin erään liiketoiminnan kääntöpuolen ilmiöistä. (Alamgir & Banerjee, 2019a) Vuonna 2013

Bangladeshin pääkaupungissa Dhakassa tehdasrakennus romahti, jossa yli 1000 ihmistä kuoli ja 2500 ihmistä loukkaantui

3.2 Bangladeshin vaatealan ongelmat

Bangladeshin valmiiksi valmistettujen vaatteiden liiketoiminta on erityisesti herättänyt paljon keskustelua maailmalla vaatteiden tuotantomaisissa tapahtuvista ihmisoikeusloukkauksista sekä liiketoiminnan ympäristövaikutuksista. Esimerkiksi eräs alan suuri keskustelunaihe on ollut lapsityövoiman käyttäminen Bangladeshissa. Lapsityövoima ei ole sinänsä uusi puheenaihe, vaan siitä on käyty keskustelua jo vuosikymmenien ajan. Ei-hikipajoille liike (anti-sweatshop movement) keräsi paljon huomiota 1980- ja 1990-luvuilla lapsityövoiman käytölle kansainvälisten brändien kenkien ja vaatteiden toimittajien tehtaissa. (Alamgir & Banerjee, 2019) Lapsityövoimaa on pyritty vähentämään Bangladeshissa sääntelyjen ja säädösten myötä. Taistelu lapsityövoiman kitkemiseksi jatkuu edelleen Bangladeshissa. International Labour Officen 2015 tekemän tutkimuksen mukaan noin 1,2 miljoonaa lasta on vielä jumissa lapsityövoiman kynsissä Bangladeshissa.

Bangladeshin vaatealalla yhdistetään erittäin alhaiset palkat, jotka osaltaan johtuvat ostajien politiikasta leikata kuluja mahdollisimman paljon. Tehtaissa työntekijöillä on vaaralliset sekä huonot työolosuhteet, kuten lisätyötunteja ilman palkkaa. Lisäksi alaa leimaa työntekijöiden kollektiivisten oikeuksien puute, esimerkiksi säädökset työehtosopimukseen liittyen. (Anwary, 2017 / Bangladesh issues 3)

Kehittyvässä maissa instituutiot ovat suhteellisen nuoria ja heikkoja kehittyneisiin verrattuna, mikä on eräs selitys sille, miksi vaatteiden tuottaminen kehittyvässä maissa on edullisempää. Bangladeshin poliittinen järjestelmä ja demokratia ovat heikot. Taloudellisen kehittymisen uhkana ovat ei-toimiva poliittinen järjestelmä, perhesidokset poliitikkojen välillä, läpinäkyvyyden sekä luotettavuuden puute. (Siddiqui & Uddin, 2016, s. 689) Bangladesh on edelleen listattuna 20 % eniten korruptoituneeseen valtion joukkoon 2021 vuonna TI (Transparency International) tekemän korruptioindeksin mukaan. Korruptio osaltaan mahdollistaa ihmisoikeusloukkaukset vaatealalla sekä toimii jarruna muutoksille.

Kehittyvissä maissa ei ole tarpeeksi kattavaa lainsäädäntöä suojaamaan työntekijöiden oikeuksia, mikä johtaa huomattavasti huonompiin työehtoihin sekä olosuhteisiin työntekijän näkökulmasta. Tehtaissa työolot ovat huonommat sekä työntekijöiden palkat ovat pienemmät kehittyneisiin maihin verrattuna. Kehittyvien maiden lainsäädäntö ja työturvallisuusstandardit ovat sen verran pitkälle kehittyneitä, että kehittyneissä maissa ei tehtaissa voisikaan olla yhtä huonot työolosuhteet sekä -ehdot kuin Bangladeshissa. Kun globaalissa pohjoisessa palkkakustannukset nousivat ja oli kalliimpaa noudattaa ympäristösäädöksiä, oli houkuttelevaa hankkia tuotteensa globaalista etelästä, jossa työmarkkinat olivat joustavampia sekä ympäristösääntely heikkoa. (Alamgir ja Banerjee 2019)

Alamgir ja Banerjee kirjoittavat artikkelissaan 2019, kuinka maailman uusliberaali kehittyminen osaltaan selittää, miten Bangladeshin tilanne on syntynyt. Heidän mukaansa uusliberaalisessa maailmassa sosiaalisten ja ympäristön hyvinvoinnin ollessa ristiriidassa kansallisen kilpailukyvyn kanssa yleensä ottaen taloudelliset intressit voittavat. Tämä mielestäni on helposti tunnistettavissa Bangladeshin vaateliiketoiminnassa. Edelleen ihmisoikeuksia loukkaavaa sekä ympäristölle raskasta pikamuoti liiketoiminta, joka hankkii vaatteensa Bangladeshin tehtaista, harjoitetaan suurella skaalalla kaikista säädöksistä ja sopimuksista huolimatta. Mielestäni tässä havainnollistuu kuinka tähän mennessä päätöksiä ja säädöksiä tehdessä Alamgirin ja Banerjeen kirjoittamassa uusliberaalisessa maailmassa taloudelliset intressit menevät sosiaalisten ja ympäristön yli.

Lisäksi globaaleilla brändeillä ja jälleenmyyjillä on enemmän valtaa tuotanto- ja valmistusketjuista kuin paikallisilla valmistajilla itsellään. (Alamgir ja Banerjee, 2019) Kilpailu vaatteiden tuotannossa on kiristynyt. Bangladeshin kilpailijoiksi on noussut muitakin globaalin etelän maita kuten esimerkiksi Intia, Vietnam, Kambodža ja Sri Lanka. Kansainväliset ketjut painostavat tuottajia matalempiin tuotantokustannuksiin ja täten matalempiin ostohintoihin itselleen. (Mausumi ja Rahman 2018) Kilpailun takia kansainvälillä brändeillä on paljon valtaa vaikuttaa tuottajien tuotanto- ja valmistusketjuihin.

Bangladeshissa on yritetty parantaa sääntelyä tehtaissa sääntöjä ja valvontaa parantamalla. Rana Plaza onnettomuus paljasti Bangladeshin tehtaiden kurjat olot ja

kiinnitti huomiota niihin, minkä seurauksena säätelyä on yritetty parantaa. Ulkomaiset ostajat ovat aloittaneet kaksi pakollista ohjelmaa tehtaille työolosuhteiden parantamiseksi. Ensimmäinen koskee rakennuksen ja tulipalovaaran turvallisuutta ja toinen työläisten turvallisuutta. (Mausumi ja Rahman, 2018)

Kuitenkin nämä nykyiset ohjelmat eivät ole vielä onnistuneet vakuuttavasti parantamaan työläisten oloja pitkällä aikavälillä. (Mausumi ja Rahman, 2018)

4 ANALYYSI PIKAMUOTIALAN ONGELMISTA BANGLADESHISSA POSTMODERNIN ETIIKAN NÄKÖKULMASTA

Tutkielmassani tarkoituksena ei ole paneutua syvälle mihinkään tiettyyn Bangladeshin vaatealan ongelmaan, vaan nostaa yleisesti Baumanin postmodernin etiikan ajatusten pohjalta tunnistettavia haasteita.

Analyysissäni peilaan Bangladeshin pikamuoti liiketoimintaa Baumanin kolmeen järjestelyyn, joilla sosiaaliset organisaatiot hiljentävät moraalista impulssia. Pyrin tunnistamaan näitä piirteitä useammasta sidosryhmästä, jotka ovat osallisena Bangladeshin pikamuotiliiketoiminnassa. Sillä nämä järjestelyt koskevat erityisesti sosiaalisia organisaatioita, tarkastelen tarkemmin sidosryhmiä, jotka ovat sosiaalisia organisaatioita. Sosiaalisten organisaatioiden lisäksi postmodernin etiikan ajatusten mukaan tarkkailtavaksi tulee ottaa keihin nämä järjestelyt vaikuttavat. Pääsidosryhmiksi valitsen pikamuotiketjut, jotka toimivat ostajina, Bangladeshin julkisen sektorin sekä itse vaatteita valmistavat tehtaat.

4.1 Yleistä postmodernin ajattelun analyysiä

Postmoderni etiikka sekä Bauman argumentoivat, että moderni etiikka ja modernit järjestelyt rajoittavat yksilön sekä sosiaalisen organisaation vastuuta. Tämän voi tunnistaa Bangladeshin vaatevalmistajan henkilöstöhallinnon johtotason henkilön kommentista. (Islam et al., 2020) Islam ja muut artikkelissaan 2020 tutkivat vihreän henkilöstöhallinnon toimenpiteiden käyttöönoton haasteita ja ratkaisuja artikkelissaan. Vihreä henkilöstöhallinto on kestävä kehityksen konsepti. Se tarkoittaa organisaation sisällä arvojen ja toimenpiteiden muuttamista ”vihreämpään” suuntaan. Toisin sanoen käytäntöjen toimenpanemista, minkä myötä ympäristö sekä ihmiset voivat paremmin ja kestävästi. (Islam 2020) Henkilöstöhallinnon johtajan mukaan ylemmän tason johto Bangladeshin valmiiksi tuotettujen vaatteiden alalla eivät ole kiinnostuneita vihreän henkilöstöhallinnon toimeenpanemisesta organisaatioissaan. Kommentoijan mukaan johtotason henkilöt ajattelevat, että terveys- ja turvallisuus sekä yhteiskuntavastuun noudattaminen ovat tarpeeksi. Lisäksi johtotason mielestä vihreän henkilöstöhallinnon

toimenpiteiden toimeenpaneminen olisi hankalaa ja nostaisi kustannuksia, mikä voisi vähentää voittoa. Lisäksi samaisessa tutkimuksessa oli markkinointi osaston johtajan kommentti, jossa hän myös toteaa, että vähäinen kiinnostus johtotasolta on haasteena vihreän henkilöstöhallinnon toimeenpanemisessa. Hänen mukaansa monet johtotason henkilöt ajattelevat olevansa jo vastuussa todella monesta asiasta sekä vihreän henkilöstöhallinnon toimien toimeenpaneminen ei ole lain mukaan pakollista. Tämän seurauksena vihreän henkilöstöhallinnon toimeenpaneminen olisi pelkästään taakka. (Islam, 2020, s. 337–338)

Mielestäni tässä voidaan huomata aiemmin mainitun uusliberaalin maailman taipumus suosia taloudellisia hyötyjä sosiaalisten ja ympäristön yli. Sen lisäksi modernin maailman ratkaisut tässäkin tapauksessa luoda yhteistä hyvää ja toimia moraalisesti tavallaan rajoittavat vastuuta sekä johtavat epämoraalisuuteen. Tässä tapauksessa johtotason henkilöt ikään kuin kuvittelevat käyttäytyvänsä moraalisesti toimiessaan sääntöjen mukaan, mutta todellisuudessa he jättävät moraalisen impulssiin vastaamatta, kun he eivät ota huomioon työntekijöiden sekä ympäristön hyvinvointia sen enempää, mitä säännöt vaativat.

4.2 Etäisyys

Toimijan ja kärsijän välinen etäisyys voi olla luonteeltaan erilaista. Etäisyys ei välttämättä tarkoita pelkästään fyysistä etäisyyttä. Etäisyys voi olla lisäksi kulttuurillista, psykologista tai sosiaalista. (Jones 1991) Psykologinen etäisyys tarkoittaa Menclin ja Mayn mukaan päättäjän sitoutumista toisiin. (Mencl & May, 2009) Toisin sanoin päättäjän toisten huomioimista päätöksissään. Tarkkailen tarkemmin Bangladeshin vaatealalla moraalisen impulssin heikentämistä fyysistä ja psykologista etäisyyttä luomalla.

Kaikista helpoin on todeta fyysinen etäisyys globaalin pohjoisten suurten vaatebrändien ja Bangladeshin vaatteiden tuottajien välillä. Globaalin pohjoisen suurilla vaatebrändeillä on todella paljon vaikutusvaltaa Bangladeshin tuottajiin nähden. (Alamgir & Banerjee, 2019) Tuki ostajilta Bangladeshin tehtaille on lähes

olematonta. Kaikki uudet säädökset ja kustannukset niiden noudattamisesta ovat langenneet tehtaiden harteille, koska ostajat eivät ole tulleet vastaan hintojen suhteen. 2012 ja 2016 välillä hinnat ovat kaikesta huolimatta laskeneet, mikä on hämmästyttävää ottaen huomioon uusien säädösten aiheuttamat kustannukset tehtaille. Säädösten tarkoitus on jakaa vastuu ostajien ja tuottajien välillä, mutta se ei ole toistaiseksi onnistunut. (Rahman S, Rahman K 2020, s. 1352)

“They always say, it is your problem, not mine.”

Erään Bangladeshin vaatealan yrittäjän kommentti ostajien tukeen liittyen. Hänen mukaansa ostajat eivät tee mitään sen eteen, jotta tehtaot pystyisivät noudattamaan säädöksiä. (Rahman S, Rahman K 2020, s. 1351)

Globaalin pohjoisen vaatebrändien päätöksentekijät sijaitsevat tuhansien kilometrien päästä, missä heidän tekemiensä päätösten ”kärsijät” sijaitsevat. Kun päättäjät eivät selkeästi tunnista ”kärsijä” osapuolta päätöksen taustalla sosiaalisen tai fyysisen etäisyyden takia, päättäjät saattavat keskittyä herkemmin päätöksen tuloksiin velvollisuuksien sijaan. (Mencel & May, 2009) Tämän mielestäni hyvin havainnollistaa, miten kansainväliset ketjut vaativat Bangladeshin tuottajia matalimpiin tuotantokustannuksiin. (Mausumi & Rahman 2018) Ketjujen puolelta keskittyminen on vahvasti päätösten taloudellisissa tuloksissa ja hyvin vähän huomiota annetaan päätösten ”kärsijä” osapuoleen.

Keskittämisen johtajan kommentin mukaan heidän yläpuolellaan organisaatiohierarkiassa on vielä ylempi johtotaso. Mikäli ylempi johtotaso ei ole kiinnostunut uudesta aloitteesta, aloite ei etene tai päädy käytäntöön. Tämä johtaa siihen, että kehitysideoita työpaikan parantamiseksi eivät mene helposti läpi. (Islam et al., 2020, s. 337–338) Tämä vähäinen huomio uusille kestävän kehityksen mukaisille ideoille työpaikan parantamiseksi osoittaa todella vähäistä sitoutumista ylemmältä johdolta tehdastyöntekijöihin. Ylemmän tason johtajien ja alemman tason työntekijöiden sekä erityisesti tehdastyöntekijöiden välillä on psykologista etäisyyttä, mikä johtaa epämoralaisiin päätöksiin ylemmän tason johtajien osalta.

Bangladeshin vaatealan tärkeä sidosryhmä on Bangladeshin julkinen sektori ja hallitus. Hallitus luonnollisesti hyötyy vaatealasta taloudellisesti, koska vaateala kattaa suuren osan valtion viennistä. Sen lisäksi hallitus säätelee ja on asemassa vaikuttaa vaatealan työolosuhteisiin merkittävästi. Hallitus tunnistaa ja korostaa ilmastonmuutokseen, ympäristöön ja kestävään työpaikkaan liittyviä ongelmia, mutta suurimmalta osalta päättäjistä puuttuu käsitys vihreästä työpaikasta ja aloitteista. Tämän takia vihreän henkilöstöhallinnon lainsäädöksiä ei ole. (Islam et al., 2020) Mielestäni näyttäisi siltä, että hallituksen päättäjien ja tehdastyöntekijöiden välillä on sekä fyysistä että psykologista etäisyyttä. Hallituksen vihreän henkilöstöhallinnon lainsäädösten puute osaltaan havainnollistaa vähäisen huomion antamista tehdastyöntekijöitä kohtaan. Hallituksen päättäjät vaikuttavat tehdastyöntekijöiden työolosuhteisiin, mutta päättäjät eivät ole edes osana päätöksiä koskevaa organisaatiota eli tehdasta, joten fyysinen etäisyys subjektin ja objektin välillä on selkeä.

4.3 Piirteisiin pelkistäminen

Seuraavaksi tunnistan Baumanin toisen sosiaalisten organisaatioiden moraalisen impulssin hiljentämisen järjestelyn piirteitä Bangladeshin vaateliiketoiminnassa. Toinen järjestely on ihmisen, toiminnan objektin, pelkistäminen piirteisiin ja täten ihmisen moraalisen subjektin kieltäminen. Tämän myötä päätöksiä tehdessä ihmistä ei enää nähdä moraalisen subjektina, vaan kokoelmana erilaisia piirteitä. (Bauman 1993)

Kumarin ja Mitchellin mukaan ihmisten pelkistäminen piirteisiin johtaa siihen, että organisaation sisällä ylemmän tason johto olettaa alemmalta tasolta tottelevaisuutta. (Kumar & Mitchell 2004) Eri osastojen johtajien kommenttien perusteella käy selväksi, että Bangladeshin vaatetehtaissa on hierakinen organisaatorakenne. (Islam et al., 2020) Hierarkia johtaa siihen, että päätöksentekijät näkevät alemman tason työntekijät pelkästään piirteinä sekä resursseina moraalisten subjektien sijaan. Tämä taas johtaa vähäiseen alemman tason työntekijöiden huomioimiseen päätöksenteossa,

kuten jo aiemmin totesin Islamin ja muiden haastateltavien kommenttien pohjalta. (Islam et al., 2020, s. 337–338)

Bangladeshin vaatealan ihmisoikeusrikkomukset kertovat puolestaan epämoraalisuudesta alalla. Ostajien sekä tehtaiden omistajien tekemien päätöksiensä pohjalta voidaan molemmista tunnistaa tehtaiden työntekijöiden moraalisen subjektin kieltäminen. Päivän ennen Rana Plazan rakennuksen romahtamista TV-kanava oli kuvannut rakennuksessa olevia halkeamia. Rakennuksen alakerroksissa toimineet kaupat ja pankin suljettiin välittömästi, mutta vaatealan työntekijät pakotettiin rakennukseen töihin. Selvitysraportissa väitettiin, että he yrittivät päästä ostajien asettamiin määräaikoihin. (Siddiqui & Uddin, 2016, s. 688) Tästä voi huomata kuinka työntekijät toimivat sekä ostajille että tehtaan johtajille välineinä taloudellisia tavoitteita varten. Lisäksi Rana Plaza ei ole ainut esimerkki räikeistä ihmisoikeus loukkauksista Bangladeshissa. 24 marraskuuta 2012 tulipalo syttyi Tazreen Fashionin tiloissa, jossa valmistettiin vaatteita suurille ketjuille kuten Walmartille sekä C&A:lle. 112 ihmistä kuoli ja 200 loukkaantui. (The New York Times, 2012a) On selkeää näiden tapahtumien pohjalta, että päätösten tekö ostajien sekä tehtaan johtajien puolelta pohjautuu työntekijöiden moraalisen subjektin kieltämiseen.

4.4 Kasvojen hälventäminen

Kolmas Baumanin järjestely on kasvojen hälventäminen. Tämä tarkoittaa objektin epäinhimillistämistä eli toisen mieltämistä sekä kohtelemista ikään kuin toisella ei olisi ihmisarvoa. Bauman ja Levinas ajattelevat, että toisen ihmisen kohtaaminen ja toisen ihmisen kasvot laukaisevat moraalisen impulssin ja velvollisuuden tunteen toista kohtaan. (Bauman, 1993) (Levinas, 1991) Organisaatio luo etäisyyttä poistamalla ihmisen kasvot, mikä johtaa epäinhimillistämiseen. (Hatami et al., 2018, s. 339)

Bangladeshin vaatetehtailla haastatellut työläisten yhdistysten johtajat kertovat, kuinka tehtaiden omistajat pyrkivät hiljentämään työntekijät, kun he pyrkivät ajamaan oikeuksiaan. Kuten aiemmin totesin, Bangladeshin poliittinen järjestelmä on korruptoitunut ja tehtaiden omistajia on parlamentissa. Työläisten yhdistysten johtajat

ja erityisesti naisjohtajat kertovat kuinka alalla on ongelmia väkivallasta ja häirinnästä työläisiä kohtaan poliisien toimesta. Lisäksi tehtaiden omistajilla on palkattuja työntekijöitä kurin ylläpitämiseen väkivalta keinoin. (Alamgir & Banerjee, 2019, s. 283–284)

Tehtailla työolosuhteet ovat epäinhimilliset. Alamgirin ja Banerjeen tutkimuksesta erään Dhakalla 15-vuotta työskennelleen naisen kommentti työolosuhteisiin liittyen:

“We are not allowed to talk or joke with our colleagues. If we are suffering from headache we can ask for a break. But if there is pressure on work, to meet targets if we ask for sick leave because we are not feeling well, the management will not approve our request.”

Eräässä tapauksessa työntekijöiden piti valmistaa 120–150 palasia vaatteista tunnissa 14 tunnin ajan, kunnes tilaus tuli valmiiksi. Mikäli tavoitteisiin ei päästy, seurasi siitä sekä verbaalista että fyysistä pahoinpitelyä, palkan maksamattomuutta ja seksuaalista häirintää. (Kamat 2016) Tehtailla työntekijöiltä vaaditaan todella paljon ja mikäli tavoitteisiin ei päästä päivän aikana, työntekijät joutuvat jäämään ylitöihin, mistä ei makseta. Lisäksi kompensatiota todella huonoista työolosuhteista ei ole, sillä palkat ovat kansainvälisesti vertailtuna todella alhaiset. (Alamgir & Banerjee, 2019)

Väkivallan käyttö työntekijöitä kohtaan ja epäinhimilliset työolosuhteet havainnollistavat hyvin Baumanin kolmannen järjestelyn piirteet Bangladeshin vaatealalla. Työntekijöiden kohtelu tehtailla on todella epäinhimillistä. Työntekijöitä ei kohdella kuin ihmisiä ja heidän ihmisoikeuksiaan loukataan.

5 YHTEENVETO

Tutkimuksen pohjalta voimme tunnistaa Bangladeshin vaatealan sekä modernin kansainvälisen liiketoiminnan haasteita liike-elämän etiikan näkökulmasta. Bangladeshin vaatealalla on monia selkeitä ongelmia kuten ihmisoikeusloukkaukset, huonot työolosuhteet, alhaiset palkat ja väkivallan käyttö työntekijöitä kohtaan. Baumanin kolmen sosiaalisten organisaatioiden järjestelyjen pohjalta tunnistan jokaisen järjestelyn piirteitä Bangladeshin vaatealan olennaisimmista sidosryhmistä ja organisaatioista. Nämä järjestelyt mahdollistavat sekä aiheuttavat epämoraalista käytöstä ja toimintaa Bangladeshin vaatealalla.

Tutkimuskysymykseni on:

- Mitkä ovat Bangladeshin vaatealan ongelmat postmodernin etiikan näkökulmasta?

Tutkimuksen myötä vastaukseksi ilmeni moraalisen impulssin hiljentäminen Bangladeshin vaatealan sidosryhmäorganisaatioissa. Moderneissa organisaatioissa on sisäänrakennettuna järjestelyitä, jotka aiheuttavat epämoraalisuutta. Tärkeimpinä sidosryhmäorganisaatioina ovat ostajaryitykset, julkinen sektori Bangladeshissa ja itse vaatealan tehtaajat. Moraalinen impulssi on postmodernin etiikan mukaan ihmisellä luontaista ja toisen ihmisen läheisyys aiheuttaa ihmisissä moraalista velvollisuuden tunnetta toisia kohtaan. Sosiaaliset organisaatiot onnistuvat Baumanin kolmella eri järjestelyllä hiljentämään moraaliseen impulssin vastaamisen: läheisyyden kieltäminen (denial of proximity), piirteisiin pelkistäminen (reduction to traits) sekä kasvojen hälventäminen (effacement of face). Bangladeshin vaatealalla voi huomata kuinka sekä ostajaorganisaatiot, julkinen sektori kuin itse tehtaajatkin kaikki hyödyntävät Baumanin järjestelyjä hiljentääkseen moraalisen impulssin.

Jatkotutkimusehdotuksena minulla on Bangladeshin liiketoiminnan tarkastelu muiden postmodernien ajattelijoiden näkemyksiin peilaamalla. Tutkimukseni keskittyy Baumanin ajatuksiin, ja erityisesti Baumanin kolmeen järjestelyyn. Heikkoutena tutkimuksellani on sen yleismaallisuus ja pintapuoleisuus.

LÄHTEET:

- Alamgir, F., & Banerjee, S. B. (2019). Contested compliance regimes in global production networks: Insights from the Bangladesh garment industry. *Human Relations*, 72(2), 272–297. <https://doi.org/10.1177/0018726718760150>
- Bauman, Z., "Effacing the face: On the social management of moral proximity", *Theory, Culture & Society*, vol. 7, no.1, pp. 5-38, February 1990
- Bauman. Z., *Postmodern ethics*. UK: Blackwell, 1993
- Bauman, Z., *Life in fragments: Essays in postmodern morality*. Cambridge, Mass.: Blackwell
- Bowring, F., "Comparing Bauman and Arendt: Three Important Differences", *Sociology*, vol. 45, no.1, pp. 54-69, February 2011
- Chatterjee, S., Sarker, S., & Fuller, M. (2009). Ethical Information Systems Development: A Baumanian Postmodernist Perspective. *Journal of the Association for Information Systems*, 10(11), 787-81
- Gustafson, A. (2000). *Making sense of postmodern business ethics: EBSCOhost*. *Business Ethics Quarterly* Vol. 10. <https://doi.org/10.2307/3857896>
- Hatami Akram, Firoozi Naser, & Puhakka Vesa. (2018). relying on Bauman's thoughts of ethics and responsibility. *International Journal of Industrial and Systems Engineering*, 12(3). <https://doi.org/https://doi.org/10.5281/zenodo.1315797>
- Islam, M. A., Hunt, A., Jantan, A. H., Hashim, H., & Chong, C. W. (2020). Exploring challenges and solutions in applying green human resource management practices for the sustainable workplace in the ready-made garment industry in Bangladesh. *Business Strategy and Development*, 3(3), 332–343. <https://doi.org/10.1002/bsd2.99>

- Jones, T. M.: 1991, 'Ethical Decision Making by Individuals in Organizations: An Issue-Contingent Model', *Academy of Management Review* 16, 366–395. doi:10.2307/258867
- Levinas E (1991) *Otherwise than being or beyond essence*, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers
- Mausumi N, Rahman Mizanur (2018). Impact of Stakeholder Initiatives: Bangladesh Garment Industry. *SCMS Journal of Indian Management* (2018) 15(2)
- Menci, J., & May, D. R. (2009). The effects of proximity and empathy on ethical decision-making: An exploratory investigation. *Journal of Business Ethics*, 85(2), 201–226. <https://doi.org/10.1007/s10551-008-9765-5>
- Kumar, R. and Mitchell, C., "What happens to educational administration when organization trumps ethics?", *McGill Journal of Education*, vol. 39, no.2, pp. 127-144, Spring 2004.
- Rahman S, Rahman K. (2020) Multiactor-Initiatives after Rana Plaza: Factory Managers' Views. *Development and Change* (2020) 51(5), 1331-1359
- Siddiqui, J., & Uddin, S. (2016). Human rights disasters, corporate accountability and the state: Lessons learned from Rana Plaza. *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 29(4), 679–704. <https://doi.org/10.1108/AAAJ-07-2015-2140>
- Yuthas, K., & Dillard, J. F. (1999). Ethical development of advanced technology: A postmodern stakeholder perspective. *Journal of Business Ethics*, 19(1), 35–49. <https://doi.org/10.1023/A:1006145805087>